

RESTAURATORIAUS DIRBTUVĖS

„Vienas populeringiausių žaidimų Amerikoje“, S. Darius ir tarpukarį menantis eksponatas

Restauratorius Martynas Kosas

Ko gero retas Lietuvoje nežino drąsios ir tragiškos Stepono Dariaus ir Stasio Girėno istorijos – sėkmingo skrydžio per Atlanto vandenyną ir žūties neaiškiais aplinkybėmis iki Kauno belikus mažiau kaip dešimtadaliui kelio. Tačiau ar daugelis žino, kad vienas iš jų, Steponas Darius, buvo ne tik lakūnas, bet ir I pasaulinio karo dalyvis, savanoriu stojęs į JAV kariuomenę ir kovojęs mūšiuose Prancūzijoje? Nuo 1920 m. liepos mėn. grįžęs į Lietuvą, jis iš karto įstojo į Lietuvos kariuomenę, dalyvavo Nepriklausomybės kovose. 1921 m. baigė Kauno karo mokyklą, 1923 m. tapo karo lakūnu. Įsitraukė į Klaipėdos krašto užėmimo operaciją 1923 m. sausio 10–15 d. ir net vadovavo karių grupei, kuri užėmė Šilutę, dalyvavo puolant Klaipėdos miestą. Nuo 1927 m. – aviacijos kapitonas, pasižymėjęs tuo, kad skraidydamas nepadarė nė vienos avarijos. Tuo pačiu metu S. Darius labai aktyviai užsiėmė sportine veikla: krepšiniu, beisbolu, ledo rituliu, boksu, lengvąja atletika ir kt. Buvo treneriu, teisėjavo varžybose. Lietuvos futbolo rinktinėje žaidė vartininko pozicijoje, dalyvavo tarptautinėse varžybose. 1922 m. inicijavo pirmąjį Lietuvos beisbolo čempionatą ir jame žaidė. Leido knygeles apie sporto žaidimus, taip pat pateikė sveikos gyvensenos patarimų. Paruošė pirmojo Lietuvoje stadiono projektą ir vadovavo jo statybai Kaune 1925–1926 m. Buvo pirmųjų daugiadienių motociklų lenktynių „Aplink Lietuvą“ iniciatorius ir dalyvis. S. Darius nerūkė ir nevartojo alkoholio, laikėsi šūkiu „Sveikame kūne sveika siela“. Vienas žinomiausių Lietuvos žmonių su veržlumu ir pilna jėga pasinėrė į

atsikuriančios jaunos valstybės gyvenimą. Tai žmogus, kuris galėtų būti pavyzdys dabartinei kartai.

Kauno IX forto muziejaus rinkiniuose saugomas įdomus eksponatas, netiesiogiai mus nukeliantis į tarpukarį – laikus, kai S. Dariaus dėka iki tol niekam nežinomas, kažkur toli „amerikose“ esantis žaidimas atsirado ir Lietuvoje. Lietuvoje žmonės apie beisbolą pirmą kartą išgirdo ir jį pamatė 1920 m. Kaune. Kažin ar dabar pavyktų sužinoti, kur su medine beisbolo lazda buvo atmuštas pirmas kamuoliukas, tačiau galime neabejoti, kad tai padarė S. Darius. Visgi populiarėti žaidimas pradėjo tik 1922 m., kai apie jį pradėjo rašyti tuomečiame žurnale „Sportas“. Kaip rašė S. Darius: „Beisbolas tai Amerikos Jungtinių Valstybių tautinis žaidimas; Europos kilmės amerikiečiai gavo jį iš savo dabartinių brolių indėnų. Jis pasidarė vienas populeringiausių žaidimų Amerikoje.“ Beisbolo Lietuvoje pradininkas norėjo, kad šis žaidimas pasidarytų populiarus ir tėvynėje. Paskelbta eilė straipsnių, kuriuos, žinoma, rašė S. Darius, apie beisbolą, jo istoriją ir kilmę, aprašytos žaidimo taisyklės. Straipsniai būdavo iliustruojami brėžiniais.

Pačios pirmosios Lietuvos beisbolo rungtynės įvyko 1922 m. liepos 30 d. Kaune. Jose susitiko L.F.L.S (Lietuvos fizinio lavinimosi sąjungos) ir „Aviacijos“ beisbolo komandos (daugiau beisbolo komandų tuomet tiesiog nebuvo). Rungtynes atidaryti ir pirmąjį sviedinį išmesti pakviestas JAV konsulas Lietuvoje Clementsas J. Edwardsas. Deja, beisbolas tarpukario Lietuvoje gyvavo tik iki 1940 m. sovietinės okupacijos, kuriai prasidėjus buvo uždraustas kaip amerikietiškos „kapitalistinės“, t. y. svetimos sovietų kultūrai, kilmės žaidimas.

Muziejaus rinkiniuose saugoma beisbolo lazda yra pagaminta apie 1930 m. Ji – 62 cm ilgio, tekinta iš uosio arba klevo, ant lazdos darbinio paviršiaus ištekintos apvijos, kad nenuslystų atmušamas kamuoliukas. Vienas lazdos galas platesnis, skirtas kamuoliukui atmušti. Lazdos rankena siaurėjanti, jos galas išplatintas, kad būtų patogų paimti.

Ekspонатas į Kauno IX forto muziejaus restauratoriaus dirbtuves pateko blogos būklės. Mediena, daug metų laikyta netinkamomis sąlygomis, perdžiūvo, paviršių padengė nešvarumų ir purvo sluoksnis; lazda aptaškyta aliejiniais dažais. Keliose vietose atsirado pelėsio židinių, dalis rankenos nuskilo. Apžiūrint lazda rasti seniau vykusio tvarkymo pėdsakai – suskilimus bandyta panaikinti medieną sukalant vinukais. Jie surūdijo ir nebeatliko pirminės paskirties. Nuspręsta ekspонатą restauruoti: atkurti nuskilusią rankeną, nuvalyti nešvarumus, pašalinti pelėsio židinius, dezinfekuoti, padengti apsauginiu vašku. Taip tarpukarį menantis ekspонатas išsaugotas ir ateities kartoms.

Prieš restauraciją © KDFM / Matas Laužadis

Po restauracijos © KDFM / Rasa Pranskevičiūtė

Fotografija. Steponas Darius poilsio metu, laikantis beisbolo lazdą. XX a. 3 dešimtmetis. Originalas saugomas Vytauto Didžiojo karo muziejuje